

Олександр Санівський,
*к.пед.н., доцент кафедри української літератури,
українознавства та методики їх навчання
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, Україна*

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК СКЛАДОВА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського привертає особливу увагу широкої наукової та педагогічної громадськості. В умовах глобалізаційних процесів, що дедалі більше охоплюють світ, переходу до нової, європейської системи освіти, змін, що відбуваються у виховній практиці, вважаємо за необхідне збереження, адаптацію до сучасних вимог і впровадження в діяльність освітніх закладів різного рівня праць В. Сухомлинського. Педагог, розробляючи свою парадигму виховання, взяв за основу народну педагогіку та національні педагогічні духовні цінності.

У процесі багатовікової життєвої практики викристалізувались провідні принципи виховання: гуманізму; народності; зв'язку виховання з життям; наступності та спадкоємності поколінь; участі в праці; природовідповідності; культуро відповідності; самодіяльності; педагогічної компетентності батьків; систематичності і послідовності; єдності вимог і поваги до особистості [3, с. 23–25].

В. Мосіяшенко вважає, що принцип гуманізму в гуманному ставленні до дітей, у застосуванні найдоцільніших засобів впливу на них: «Діти – як квіти: полий, то ростимуть».

С. Павлюк визначає народну педагогіку як цілісну педагогічну систему, яка чітко визначає мету виховання і має традиційно усталені засоби для її досягнення. Вчений підкреслює, що «зміст і методи народної педагогіки базуються на народному світобаченні й народній психології,

тобто етнопедагогіка витворювалась відповідно до народної душі, ментальності» [6, с. 199].

У посібнику «Українське народознавство» визначено наступні принципи народної педагогіки: гуманізм, природо відповідність, культуровідповідність, праця, народність виховання, розумове виховання, фізичне виховання, моральність [6, с. 199–201].

Праці В. Сухомлинського – невичерпне джерело нового педагогічного мислення. Вони сповнені гуманістичними ідеями як єдиною необхідною в сучасних умовах ідеологічною основою педагогічної теорії і практики. «Найголовнішою рисою педагогічної культури має бути відчуття духовного світу кожної дитини, здатність приділити їй стільки уваги й духовних сил, скільки потрібно для того, щоб дитина відчула, що про неї не забувають, її горе, її образи й страждання поділяють» [5, с. 167]. Гостре відчуття шани і любові до ближніх альтруїстичне до них ставлення, готовність завжди прийти на допомогу єднають В. Сухомлинського з великими гуманістами минулого і сьогодення Я. Коменським, Вітторіно да Фельтре, Песталоцці, Руссо, А. Швейцером, А. Макаренком, Я. Корчаком.

Ідея Я. Корчака надзвичайно вплинули на В. Сухомлинського, тому він активно використовував їх у педагогічній діяльності. Імовірно, тому педагог так різнобарвно використовує казку у навчально-виховному процесі. У Павлівській школі ми зустрічаємо кімнату казок, «Острів чудес», написання казок самим педагогом та дітьми. У праці «Серце віддаю дітям» педагог зазначає: «Казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками, воно стає сферою духовного життя дитини, виготовлення думок і почуттів живою реальністю мислення... Казка невіддільна від краси, сприяє розвитку естетичних почуттів, без яких неможливе благородство душі, щира чуйність до людського нещастя, горя, страждань. Казка – благодатне джерело виховання любові до Батьківщини, яке

нічим не можна замінити... Казка виховує любов до рідної землі вже тому, що вона творіння народу...» [5, с. 176–177].

Основою педагогічної спадщини В. Сухомлинського є гуманістичні засади виховання. Виховання в людині всього людського видатним педагогом покладено в основу і педагогічної теорії, і педагогічної практики. Саме ці пояснюється визнання В. Сухомлинського як педагога у сучасному світі. Зараз, коли наше суспільство повертається до загальнолюдських духовних цінностей, ми повинні, перш за все опиратися в навчально-виховному процесі на вироблені уже історично гуманістичні принципи, на гуманістичний фундамент педагогіки. Творчість В. Сухомлинського органічно вплітається в цей напрям і допоможе нації національній школі і педагогіці долучитися до загальнолюдських цінностей.

Гуманістична педагогіка В. Сухомлинського повинна стати животворним джерелом розвитку теорії та практики національного виховання, допомогти подолати перерваний історичний зв'язок як з вітчизняними, так і з світовими духовними надбаннями.

Серед висхідних положень методики виховання В. Сухомлинського є виховання любові, поваги, доброти по відношенню до батьків, бабусь і дідусів, братів та сестер, але найперше – до мами. Він писав: ««Любити людство легше, ніж зробити добро рідній мамі» – гласить старинна українська поговорка... В цій поговорці – велика мудрість народної педагогіки. Неможливо виховати людяність, якщо в серці не утвердилась прив'язаність до близької, дорогої людини. Слова любові до людей – ще не любов. Справжня школа виховання сердечності, душевності і чуйності – це сім'я», а ставлення до рідних «є випробуванням людяності» [5, с. 237]. Щодо любові до матері В. Сухомлинський, як відомо, проголосив необхідність створення спеціального культу і активно проводив цю ідею в життя.

У Павлівській школі існувала така традиція: восени, коли дозріває врожай, влаштовували свято матері. В цей день кожний учень підносив мамі плоди своєї праці – квіти, вирощені ним, колоски пшениці, різні вироби.

В. Мухін вважав, що одним із вирішальних засобів реалізації своєї виховної програми В. Сухомлинський вважав гуманізм кожного конкретного вчителя. Бо які б благородні принципи не виголошував педагог, якими б красномовними не були його висловлювання про людяність, добро, милосердя, терпимість, а якщо його власна поведінка в спілкуванні з дітьми не буде сприйматись ними як живе втілення цих принципів – всі його зусилля будуть марними [4, с. 65].

В. Сухомлинський вважав найголовнішим для учителя – любов до дітей. Він чітко окреслював вихідний постулат в організації взаємин з дітьми: «Справжнє духовне спілкування народжується там, де вчитель надовго стає другом, однодумцем і товаришем дитини в спільній справі» [5, с. 10]. Педагог вважав, що виховання – це насамперед людинознавство [5, с. 13].

Павлиський педагог наголошував на необхідності постійного духовного спілкування вчителя і дитини, бо без взаємного проникнення в світ думок, почуттів, переживань немислима емоційна культура як плоть і кров культури педагогічної. «найважливіше джерело виховання почуттів педагога – багатогранні емоційні відносини з дітьми в єдиному, дружньому колективі, де вчитель – не тільки наставник, а й друг, товариш» [5, с. 15].

З особливою любов'ю ставився великий педагог до дитинства як найважливішого періоду людського життя; він наголошував, що дитинство – це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. Дуже важливим для формування особистості є, на його думку, те, яким було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму й серця з навколишнього світу – від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.

Аналізуючи праці В. Сухомлинського, констатуємо, що педагог завжди відстоював неповторність кожної особистості, її індивідуальні риси характеру, обдарування, здібності. Ще Я. Коменський стверджував, що для того, щоб досягти мети, вихователю необхідно відповідні засоби навчання і виховання «пристосувати до природних здібностей, щоб можна було використовувати їх

легко і приємно ... очевидно, що йдучи слідами природи, навчання юнацтва буде проходити легко» [1, с. 123].

В. Сухомлинський стверджував: «Людина була й завжди залишається дитям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури» [5, с. 17]. Через усі праці педагога лейтмотивом проходить положення про яскраву індивідуальність природи кожної дитини, необхідність її впізнання і врахування при плеканні її як особистості.

Плідна розробка нових навчально-виховних технологій, впровадження в практику школи національної системи виховання неможлива без використання надбань вітчизняної педагогіки, і, в першу чергу без педагогічної теорії «великого гуманіста віку, народного вітчизняного педагога В. Сухомлинського, який в своїх працях не обмежувався вузьконаціональними рамками. Його гуманізм – європейського рівня» [2, с. 22].

Отже, все своє життя великий український педагог прагнув зробити духовним надбанням людей усі ті цінності, які створив народ упродовж століть. Він був глибоко переконаним, що постійне духовне спілкування з людьми – необхідна умова успішного виховання і навчання молодого покоління в українській національній школі.

Список використаних джерел

1. Коменський Я. Велика дидактика / Я. Коменський. – К., 1940. – 320 с.
2. Кузь В. Г. Гуманізм педагогіки В. О. Сухомлинського / В. Кузь // В. О. Сухомлинський і сучасність: Матеріали Другий Всеукраїнських педагогічних читань / упоряд. і відп. ред. М. Я. Антоненко. – Вип. 2., Ч. 2. – Київ – Чернігів, 1995. – С. 18–22.

3. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка : навчальний посібник / В. А. Мосіяшенко. – 3-тє вид., стер. – Суми: Університетська книга, 2013. –175 с.
4. Мухин М. И. В. А. Сухомлинский: человеческая личность неповторима / М. И. Мухин. – Курск, 1991. – 128 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 3. – С. 419–656.
6. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с.